

**150 let
cerkve sv. Marjete v Kočah**

1862 – 2012

Kazalo vsebine

Božidar Premrl

Cerkev svete Marjete in oris njene stavbne zgodovine..... 3

Mira Lenarčič

Koška cerkev v spominu vaščanov..... 6

Luka Tul

Sveta Marjeta, zavetnica Koč..... 10

Marija Metlika

Oltarna slika svete Marjete..... 11

Nina Dorič Majdič

Konserviranje - restavriranje oltarne slike Sveta Marjeta..... 13

Program spominske slovesnosti v cerkvi sv. Marjete 15

Naslov: Cerkev sv. Marjete v Kočah – 150 let

Avtorji prispevkov: Božidar Premrl, Mira Lenarčič, Luka Tul, Marija Metlika, Nina Dorič Majdič

Zbrale in uredile:

Mira Lenarčič, Tina Košuta in Jedert Vodopivec Tomažič

Sodelovali so: Eva in Gregor Miler, Peter Kernel, Davor Kernel, Janez Svet, Tone Svet, Matjaž Vekar, Irena Groznik, Robert Dekleva

Lektorirala: Saša Bergoč

Oblikovanje in prelom: Martin Lenarčič

Fotografija na naslovnici: Peter Kernel

Izdajatelj in založnik: Kulturno športno društvo Koče, Koče 43, Prestranek

Leto izdaje: 2012

Naklada: 200 izvodov

Cerkev svete Marjete in oris njene stavbne zgodovine

Med cerkvami današnje slavinke župnije je podružnična cerkev sv. Marjete v Kočah najmlajša. Medtem ko se je današnja podoba ostalih cerkva izoblikovala pretežno v 17. ali 18. stoletju, je bila cerkev v Kočah v celoti na novo sezidana v drugi polovici 19. stoletja.

Na njenem mestu je prej stala stara manjša cerkev sv. Marjete iz 17. stoletja. Na podlagi arhivskih podatkov in epigrafskih relikvij nekdanje cerkve – njen urbar se je začel z letom 1654, ohranjeni temenski del slavoloka njenega prezbiterija nosi letnico 1658, prva omemba v cerkvenih popisih pa je iz leta 1665 – je mogoče skleniti, da je bila prva cerkev v Kočah zgrajena med letoma 1654 in 1665.

Prva koška cerkev je imela tristransko zaključen prezbiterij, pravokotno ladjo z dvonadstropno zvončnico na pročelju in vhodno lopo pred njim. Njena podoba se je skladala s pivško različico stavbarskega stila 17. stoletja, za katerega je značilno prepletanje prvin pozne gotike, renesanse in zgodnjega baroka. Prostor okrog nje so obzidali, vhoda v obzidju pa so okrasili z imenitnima klesanimi portonoma. Eden nosi letnico 1694, drugi pa je bil verjetno postavljen šele v 18. stoletju.

V cerkvi sta bila ob koncu 17. stoletja dva oltarja, ki sta bila nedvomno lesena. Glavni oltar je bil posvečen sv. Marjeti, stranski oltar pa sv. Luciji. Iz tistega časa se je ohranil lep kropilnik, ki ima na skodeli vklesano letnico 1663.

Sredi 19. stoletja postarana cerkev, ki ji je bila medtem prizidana še zakristija, ni več zadostovala potrebam in ambicijam vaščanov, zato so sklenili sezidati novo. K tej odločitvi je nedvomno največ prispevala radodarnost rojakinje Marije Kalister iz Koč in njenega moža Janeza Kalistra, ki je zelo obogatel s kupčevanjem. Z njunim denarjem je bila na istem mestu zgrajena nova cerkev v neoromanskem stavbarskem slogu po načrtu inženirja Franca Hanssa iz Postojne.

Na zvoniku je napis o donatorici Mariji Kalister, na loku pod njo pa letnica 1658 iz stare cerkve.

Temeljni kamen zanjo je bil položen 3. junija 1862. V navzočnosti obeh ustanoviteljev, Janeza Kalistra in njegove žene Marije, ter vse župnijske duhovščine ga je slovesno blagoslovil postojnski župnik in dekan Peter Hicinger. Še istega leta je bila cerkev zgrajena do te mere, da so jo lahko pokrili. V naslednjem letu se je gradnja cerkve nadaljevala in jeseni je bila dokončana. Dne 25. oktobra 1863 je bila že slovesno blagoslovljena.

V nasprotju s staro cerkvijo, ki je bila usmerjena od vzhoda proti zahodu, so jo postavili v smeri sever - jug. V tlorisu obstoječe cerkve si sledijo pravokoten prezbiterij s prizidano zakristijo na zahodni strani, velika pravokotna ladja in zvonik.

Novo cerkev so zidali zidarji Šorci iz Slavine, tesarski mojster je bil Andrej Čelan iz Postojne, stolpno uro pa je naredil Janez Oblak iz Lučin. Vse tri zvonove je leta 1866 po naročilu in plačilu Marije Kalister ulil zvonar Albert Samassa v Ljubljani.

Pogled na glavni oltar v prezbitერიju in na stranska oltarja v kotih pred slavoločno steno

Notranjščina je opremljena s tremi oltarji, ki so vsi že stali v stari cerkvi. Baročni marmorni oltar v prezbitერიju, ki je bil narejen okrog leta 1769, je leta 1866 povečal z iluzionistično poslikavo na steni za njim slikar Štefan Šubic iz Hotavelj oziroma Poljan, leta 1887 pa mu je kamnosek in podobar Janez Vurnik starejši iz Radovljice dodal atiko z reliefom Svete Trojice. Lesena stranska oltarja stebrnega tipa, ki stojita pred slavoločno steno, na levi strani oltar sv. Lucije in na desni oltar sv. Silvestra, sta bila izdelana leta 1856 še v baročni tradiciji.

Načrtovalci in izvajalci nove cerkvene stavbe in njene opreme so ravnali zelo skrbno in premišljeno ter s čutom za kamnoseške kvalitete stare cerkve. Kot dobri gospodarji so pri gradnji nove stavbe, ki se je navdihovala ob sodobnem slogu, ponovno uporabili stare kamnite arhitekturne člene in jo tako oplemenitili s prevzetimi oblikami tradicionalne pivške arhitekture. Po tem je cerkev v Kočah še en odličen zgled trdožive in dolgotrajne kontinuitete arhitekturnih in kamnoseških oblik na Pivki, ki soustvarjajo njen genius loci.

Dobrotnici, ki je financirala gradnjo cerkve, so se Kočanci oddolžili s spominskim napisom, vklesanim v kamnito ploščo na cerkvenem pročelju, ki se v zvestem prepisu glasi:

*To cerkev s. Marjete je
dala zidati leta 1862 Maria
Kalister rojena v Kočeh.*

Vas Koče s cerkvijo sv. Marjete na mapi franciscejskega katastra. Arhiv Republike Slovenije, Franciscejski kataster: mapa 178, list VII. Provinz Krain. Kreis Adelsberg. Steuer Bezirk Adelsberg Gemeinde Slavina.

Avtor besedila in fotografij: Božidar Premrl, Ljubljana

Opomba

To je kratek povzetek obširnega članka Božidarja Premrla z naslovom Cerkev sv. Marjete v Kočah in oris njene stavbne zgodovine in opreme. Objavljeno v tematski številki revije Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino, št. 58, 2010, strani 73–86, ki je posvečena rodbinama Kalister in Gorup.

Fotografija: Tine Vekar

Koška cerkev v spominu vaščanov

V zavesti ljudi ostaja cerkev posvečen prostor, v katerega se stekajo življenja ljudi, izročila rodov, vere, upanja in iskrena premišljevanja o stvareh, ki jih v življenju potiskamo v svet nezavedne tišine in prikrite slutnje o človekovi minljivosti.

In prav o tem je v prebujenem jutru, osvetljenem z lučjo čiste svetlobe majskega dne, tekel moj pogovor z Maksom Ženkom - Bolovim, Zvonotom Slavcem - Jecinovim in Jožetom Svetom - Vadnalovim.

V prgišču ujetih spominov, povezanih s stopetdesetletnico cerkve sv. Marjete v Kočah, so najprej oživel dogodki iz časov italijanske okupacije. Nihče od sogovornikov se ni natančno spomnil, kdaj je prišel v Koče italijanski duhovnik don Bonni, ki je do razpada Italije leta 1943 skrbel za duhovno oskrbo Italijanov, naseljenih na Prestranku. Ob nedeljah je maševal v Kočah, kjer je v stavbi nekdanje mlekarne nekaj časa tudi stanoval. Maks Ženko, danes najstarejši vaščan, se ga spominja kot zelo prijaznega človeka, ki je občasno obiskal tudi njihovo družino. Trudil se je povezati se z domačini; pozimi je celo ogrel zakristijo, da vernikov, ki so prišli k sveti maši, ne bi zeblo. Kljub temu pa so k njegovim nedeljskim mašam prihajali le nekateri stari vaščani, ki niso več zmogli poti do župnijske cerkve v Slavini. Veliko vernih ljudi iz vasi pa je prišlo v cerkev, kadar je v koški cerkvi ob delavnikih maševal v slovenskem jeziku domači duhovnik iz Slavine. Poleti leta 1937 je delavniške svete maše v slovenskem jeziku daroval novomašnik Franc Svet - Vadnalov, ki je jeseni istega leta odšel na služenje v župnijo Trnje pri Pivki.

Novomašnik Franc Svet med mašno daritvijo v koški cerkvi (Original fotografije hrani Franc Žigman.)

Januarja leta 1939 je slavinski duhovnik v slovenskem jeziku opravil poročni obred sklenitve zakona med Marijo Vekar in Ludvikom Krnelom, julija 1945 pa so Kočanci prav tako v slovenščini v cerkvi svete Marjete prisostvovali obredu zlate poroke, ki sta jo slavila Marija in Franc Žigman.

Don Bonni pa se ni nehal truditi. V njegovem času je bil položen parket okrog glavnega oltarja in lesen pod na tleh pod klopmi. Takrat je koška cerkev dobila tudi nov harmonij. Slovenske mašne daritve je ob delavnikih na tem harmoniju pogosto spremljal vaščan, znan zborovodja Andrej Česnik - Brncu. Njegove izredne glasbene sposobnosti so Italijani hitro prepoznali. Povabili so ga h glasbenemu sodelovanju tudi pri nedeljskih svetih mašah v italijanskem jeziku. Ker se je temu kot zaveden Slovenec odločno uprl, je moral plačati kazen v vrednosti cene enega teleta. Kljub nepredstavljivo visoki kazni je ostal »mož odločitve«. Njegovi prsti niso v tem obdobju nikoli drsili po tipkah tega harmonija.

Mladoporočenca Marija in Ludvik Krnel na poročni dan (Original fotografije hrani Marta Turk.)

Vsa prizadevanja in trud dona Bonnija, vložen v obnovo cerkve, so namreč Kočanci razumeli kot pritisk in način, s katerim so jih hoteli Italijani potujčiti. In temu so se upirali tako, da so se izogibali kakršnim koli stikom z njim in njegovimi ljudmi.

V tem času so italijanski priseljenci s Prestranka prevzeli tudi opravljanje mežnarske službe, ki jo je pred tem mnogo let opravljala družina Maksa Krnela - Štirnrjovga in pozneje tudi njegov sorodnik Peter Kernel - Petrov. Službo mežnarjev so v preteklih desetletjih opravljale družine Franca Vekarja - Šuštarjovga z Markuca, Pavla Mikuža in Česnikovih – Černačevih, po domače Brncovih, ki to tudi po smrti mame Pepce Česnikove še vedno opravljajo. Černačeva družina skrbi tudi za krasitev cerkve in zvonjenje ob naznanilu smrti in ob zemeljskem slovesu preminulih vaščanov.

Po kapitulaciji Italije septembra 1943 je ob nedeljah maševal v koški cerkvi domobranski kurat doma iz Sv. Ivana pri Trstu. Zvono Slavec - Jecinov je ministriral pri bogoslužju na nedeljo okrog dneva vernih duš. Spomni se njegovih besed, ki jih je izrekel med pridigo slovenskem jeziku: »Prižgimo lučke tudi našim bratom, ki so drugačnega mišljenja in ki ležijo po naših gozdovih.«

Zvonovi v cerkvi sv. Marjete so za ljudi naše vasi vedno imeli poseben pomen. Ob 7. uri zjutraj so naznanjali začetek delovnega dne, opoldne so družino pred kosilom povabili k molitvi Angela Gospodovega, večerni Ave pa jim je naznanjal konec delovnega dne in je bil opomin otrokom, da je njihova igra na vasi končana. Hkrati pa je vse vabil k skupni molitvi Češčene Marije. Če je zvonjenje doseglo ljudi na polju pri delu, so z delom prekinili, moški so sneli pokrivala in vsi skupaj so se v tihi pobožnosti poklonili Bogu.

Zvon cerkve sv. Marjete se je oglasil tudi tedaj, ko se je bližala huda ura. Takrat s prošnjo, da bi zavetnica sv. Marjeta obvarovala pred uničenjem polja, ljudi in njihove domove. Z zvonjenjem so tudi vabili vaščane na »rabuto«, ki so jo opravljali na poškodovanih poljskih in gozdnih poteh. Zvon se je oglasil tudi ob drugih nesrečah, ki so doletele družine vaščanov.

Danes pa se sliši glas zvona le na dan, ko je v cerkvi sv. maša in ob smrti vaščanov. S trikrat prekinjenim zvonjenjem se naznanja smrt moškega in z dvakrat prekinjenim zvonjenjem smrt ženske.

Med drugo svetovno vojno so Italijani tudi iz naše cerkve odpeljali dva zvana. Tega dogodka se še danes spominjata Zvono Slavec - Jecinov in Jože Svet - Vadnjalov, ki je bil tedaj majhen otrok. Jožetu so ostali v spominu zbrani vaščani, ki so sloneli ob cerkvenem zidu in nemo opazovali italijanske vojake, Zvonotu pa še danes odzvanja v ušesih zven vseh treh zvonov, ki so se takrat poslednjič skupaj oglasili. Veliki in mali zvon so vojaki vrgli iz zvonika in ju odpeljali. Pustili so le srednji zvon, ki še danes služi svojemu namenu.

Tik pred koncem druge svetovne vojne, v marcu 1945. leta, je bil med bombardiranjem Prestranka poškodovan cerkveni zvonik z ostrešjem. Vaščani so zvonik obnovili s svojim gradbenim materialom, kolikor so ga v tistem času sploh premogli, in z lastnim delom ob pomoči zidarja Šorca in Janeza Bergoča iz Orehka.

V izročilu starejših je ohranjen spomin na dogodek iz prvih let po drugi svetovni vojni, povezan z zbiranjem prostovoljnih prispevkov za obnovo zvonika. Te obiske pri vaščanih je opravila Pepca Žigmanova – Mrkacava, zaradi česar jo je tedanja oblast na osnovi prijave obsodila na tri tedne zaporne kazni, ki jo je prestajala v postojnskem zaporu. Doma na kmetiji so ostali mož, njegovi ostareli starši in trije majhni otroci. Prva dva sta bila tedaj stara nekaj let, tretja še enega leta ni imela.

Po drugi svetovni vojni je bilo nekaj klopi iz cerkve odnesenih v mlekarno, kjer so bili vaški sestanki, harmonij pa je bil dan v začasno last KUD Ivan Vadnjal na Prestranku. Po več desetletjih je bil vrnjen cerkvi in se trenutno nahaja v župnijski cerkvi v Slavini, kjer je ostalo tudi razpelo iz koške cerkve, ki je izpostavljeno ob pomembnih cerkvenih praznikih in procesijah.

*Pepca Česnik leta 2011
(Foto: Nika Čuk)*

V času, ko je bil župnijski duhovnik Rudi Zafran, so bila na cerkvi nameščena zunanja zaščitna okna. Po udaru strele, ki je hudo poškodovala notranjost cerkve, je bila ponovno, predvsem s pomočjo in delom domačinov, obnovljena električna inštalacija; hkrati so bili prepleškani notranji zidovi.

V času, ko je bil župnik v Slavini Franc Likar, so bili v celoti zamenjani strešna kritina in žlebovi. Vse to je bilo poškodovano v viharju, ki je leta 2001 prizadel tudi nekaj stanovanjskih hiš v vasi. Tudi takrat so pri odpravljanju poškodb z delom, denarjem in gradbenim materialom sodelovali vaščani. Obnovo cerkve je denarno podprla tudi Občina Postojna.

Obnova strehe po viharju (Foto: Jože Svet)

Slavnostno okrašena notranjost cerkve, ambon in oltarne mize, pregrnjene s kvačkani prti, na dan sv. Marjete 2011 (Foto: Maksimiljan Lenarčič)

sorodnike in prijatelje na dan vaškega shoda, ki se praznuje prvo nedeljo po 13. juliju na god naše zavetnice. Moji sogovorniki so pripovedovali, da je bilo na ta dan pri sveti maši posebno slovesno predvsem zaradi petja domačega pevskega zbora, zlasti v obdobju, ko ga je vodil Andrej Česnik- Brncov. Po slovesni maši so se vaščani razkropili na domove, kjer so se skupaj z » žlahto« zbrali na kosilu. Tedaj so gospodinje, prvič v letu, postregle z mladim, v pečici pečenim krompirjem.

S tem je bila na dan sv. Marjete odprta sezona kopanja mladega krompirja.

Kljub težkim časom, ki so jih med drugo svetovno vojno in v letih po njej preživljali vaščani Koč skupaj s svojimi župnijskimi duhovniki Martinom Goršetom, Rudijem Zafranom in Francem Likarjem, skrbi za ohranjanje cerkve sv. Marjete niso nikoli opustili. Po svojih zmožnostih in včasih preko njih so in še vedno prispevajo k ohranitvi naše skupne božje hiše.

Mojstrstva nekaterih od njih se ohranjajo z izdelki, ki so jih naredili in poklonili cerkvi sv. Marjete. Med to zapuščino sodita lesena oltarna miza in ambon, katera je izdelal mizar Franc Blažek, pa tudi dve kvačkani garnituri oltarnih prtov, ki jih je prav za cerkev izdelala Marija Krnel- Kozarjeva.

Tudi mogočna lipa, ki je skoraj sto let rastla ob vhodu v prostor pred cerkvijo, je bila povezana s spominom na Petra Kernela - Petrovga, ki jo je posadil po zadnjem povratku iz Amerike v rojstne Koče.

Cerkev sv. Marjete je v vseh teh stopetdesetih letih posebno slavnostno sprejemala vaščane, njihove

Moški pevski zbor pod vodstvom Andreja Česnika – Brncovga, predzadnji na desni strani v prvi vrsti (Original fotografije hrani družina Černač.)

Po drugi svetovni vojni, zlasti v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, so na dan vaškega shoda mladi pripravili na Mehličevem vrtu veselico s srečelovom. Glas o koških veselicah je zaradi dobre narodnozabavne glasbe domačih ansamblov pa tudi zaradi vsega, kar so prijazno pripravili Kočanci, segel daleč naokrog. Koška vrtna veselica je zadnjikrat privabila na Mehličev vrt plesalce in obiskovalce iz vasi in bližnjih krajev leta 1970.

Sveta Marjeta ni povezovala ljudi samo duhovno, temveč tudi na drugih ravneh življenja.

Tako je bila v cerkvi na dan sv. Marjete leta 2009 slovesnost ob praznovanju stote obletnice postavitve kapelice v Kočah, ki je posvečena Materi Božji. Slovesnost so na ta dan z ubranim petjem počastili pevci župnijskega cerkvenega pevskega zbora Župnije Slavina in vokalna skupina Goldinar.

V letu 2009 so v koški cerkvi prejeli zakrament svetega krsta trije otroci:

Matic Košuta

Satoshi Moishi

Anžej Bole

(Originale fotografij hranijo družine Košuta, Čuk - Moishi in Bole.)

V cerkvi smo v letu 2011 počastili tudi 90. rojstni dan Ivanke Klobučar, Maksa Ženka, Pepce Česnik in

obudili spomin na pokojno Ano Bole in Milko Čadež. Ganljivo slavje ob otožnih melodijah pesmi s sporočilno vsebino preteklih rodov, ki jih je zapela Ljoba Jenče, je bil še eden izmed nepozabnih dogodkov v naši cerkvi.

Slavje devetdesetletnikov (Foto: Nika Čuk)

Vrata cerkve svete Marjete so odprta vsem. Različni so razlogi, zaradi katerih stopamo ljudje v posvečen prostor: zaradi občudovanja stvaritev človeških rok, iskanja poti iz življenjskih stisk, poglobljanja vere v božjo prisotnost, ali preprosto zaradi vstopanja v globine naše notranjosti.

Sveta Marjeta, zavetnica Koč

Odkar prebiva človek na tem svetu, išče primeren odnos s presežnim. V Jezusu Kristusu pa je Bog s človekom vzpostavil neposreden odnos in ga osebno vabi, da zaživi kot odrešeno bitje. Svetniki so že dosegli to raven življenja in zato so nam lahko vzorniki in priprošnjiki na našem zemeljskem romanju. Osebna pobožnost in izročitev Bogu po priprošnji svetnikov je človeku zelo blizu. Iz take drže izhaja mnogo dobrih del, plemenitih sklepov in celo zaobljub, s katerimi želi človek pokazati tudi navzven, da mu je Bog po posredovanju nekega svetnika naklonil posebno milost. Cerkev sv. Marjete v Kočah, katere 150-letnico praznujemo, je temu priča. »Svetniki so kot mi ljudje,« pravi neka otroška pesem. Prav otroško zaupanje je pogoj, da stopimo v tesen odnos z drugim človekom in se ob njem

obogatimo, rastemo in postanemo boljši in plemenitejši.

O življenju sv. Marjete je malo znanega, zgodovinskih virov o tej sveti mučenki ni. Kar vemo, je prišlo do nas po ljudskem izročilu in v legendah. Izročilo pravi, da je umrla mučeniške smrti leta 307 v času vladanja cesarja Dioklecijana.

Sv. Marjeta je velika priprošnjica kmetov, kadar je ob bližajočem se poletnem neurju njihovo dolgotrajno delo v nevarnosti. Verjetno je prav to razlog, da obhajamo njen god poleti, ko so nevihte najmočnejše in nepredvidljive. Obenem je sv. Marjeta tudi zavetnica nosečnic, ko so tik pred porodom. Spada v skupino štirinajstih svetnikov, ki se jim priporočamo v sili. Po nekem izročilu pa je bila prav ona tista kraljična, ki jo je rešil sv. Jurij v boju z zmajem.

Ime Marjeta ali Margareta pomeni »biser«. Njen oče jo je namreč imel zelo rad in jo je varoval kot dragocen biser. Toda še bolj kot zemeljskemu očetu je dragocena Kristusu. Prav tako je z nami. Zavest, da smo dragoceni Bogu, pa nas nagovarja k spoštovanju drug drugega, saj smo vsi ljudje ustvarjeni po Božji podobi in je naše življenje dragoceno, sveto in nedotakljivo. Kakor z biserom, ki je plod bolečin in trpljenja, a je prav zato tako cenjen, je tudi z vsakim izmed nas. S trudom, preizkušnjami in stanovitnostjo v njih se prekalimo in utrdimo v dobrem ter tako delamo naše življenje na zemlji lepo in vredno. Kreposti, zaradi katerih cenimo ljudi, pridejo na dan, kadar njihova življenjska pot ni posuta z rožami. Prav taki trenutki pa storijo, da skozi trnje zraste cvet, ki nas razveseli s svojo lepoto. Tudi sv. Marjeta je bila preizkušena. Legenda pripoveduje, da jo je v ječi strašil sam hudi duh, najprej v zmajevi, nato v človeški podobi. Kakor je ona z Božjo pomočjo odvrnila sleherni napad, tako se lahko tudi mi zoperstavimo skušnjavam, odženemo dvome in izbiramo tisto, kar je resnično dobro. Tako bomo lahko obrodili sadove kreposti in napredovali v modrosti in svetosti. Sv. Marjeta naj za nas prosi Boga, mi pa posnemajmo njen zgled.

Luka Tul, upravitelj župnij

Slavina, Orehek in Matenja vas

Oltarna slika svete Marjete

Glavni oltar, ki je bil okrog leta 1769 postavljen še v prejšnji cerkvi, je pripisan umetniku Francescu Rottmanu¹, medtem ko kipa na njem, ki predstavljata sveto Marijo Magdaleno in svetega Leopolda, še nista atribuirana. Ostali deli oltarja so novejši, tako oltarna slika kot tudi atika.

Oltarna slika svete Marjete mučenke je podpisana in datirana: Pototschnig J. 822. Sveta Marjeta v belorumenem oblačilu z lepo okrašenim pasom in rdečim ogrinjalom ter s krono na glavi in z biseri prepletenimi lasmi drži v desnici križ. Putta ob straneh nosita njene attribute, plamenico in palmovo vejico, tretji pa ji bo nadel lovorov venec, simbol zmage. Iz oblakov gledata dve operutničeni angelski glavici. Marjeta se hvaležno in z nasmeškom ozira v nebo. Premagala je strašnega zmaja, ki se zvija pod njenimi nogami. Močna vera v Boga je premagala demonsko silo.

Slikar, ki je upodobil sveto Marjeto za glavni oltar cerkve v Kočah, JANEZ POTOČNIK (Kropa, 15. junij 1749–Ljubljana, 9. februar 1834), je bil gluhonem in naj bi si pridobil slikarsko izobrazbo s kopiranjem bakroreznih reprodukcij, morda v kaki domači delavnici. Posvečal se je predvsem nabožnemu slikarstvu in je za cerkve v Ljubljani in okolici ter tudi drugod na Slovenskem ustvaril številne oltarne podobe in križeve pote; slikal je tudi v fresko tehniki. Bil je epigon baročnih mojstrov, zlasti Valentina Janeza Metzingerja. Na prehodu iz 18. v 19. stoletje je ob Leopoldu Layerju in Andreju Herrleinu vzdrževal tradicijo baročnega slikarstva na solidni obrtniški ravni. Slikal je tudi portrete v olju in pastelu in se uveljavil kot eden prvih portretistov ljubljanskih meščanov².

Potočnikove oltarne slike kot tudi freske v Tunjicah ga predstavljajo kot najboljšega epigona Metzinger-Cebejevega sloga. Zgodnja dela so tako blizu njunim zgledom, da je na Potočnikovih platnih pravzaprav šele pred koncem stoletja izzvenel štimung ljubljanskega baročnega slikarstva³.

Viktor Steska navaja, da je Potočnik delal do visoke starosti in je število njegovih slik, zlasti cerkvenih, veliko, niso pa še vse ugotovljene⁴.

Seznam Potočnikovih del je objavljen v Zborniku za umetnostno zgodovino, vendar so tam le glavna dela. Koške slike ni v tem seznamu, ker očitno spada med tiste še ne ugotovljene. O njej ni nikjer ničesar napisanega, omenjena je le v Zabukovčevi knjigi Slavina⁵. Ko bo urejen arhiv v slavenskem župnišču, se bo med gradivom morda našel kakšen dokument v zvezi s to sliko.

Ferdinand Šerbelj uvršča poznobaročno Potočnikovo sliko svete Marjete v Kočah med dela kranjskega baroka⁶.

Marija Metlika, univ. dipl. umetnostna zgodovinarica

1 Matej KLEMENČIČ, Prispevki k opusu Francesca Rottmana, Zbornik za umetnostno zgodovino, n.v. XXXI–XXXII, 1996, pp. 114–115.

2 Anica CEVC, Potočnik, Janez, v: Enciklopedija Slovenije, 9, Ljubljana 1995, p. 195.

3 Ferdinand ŠERBELJ, Izzvenevanje nekega obdobja, Oris poznobaročnega slikarstva na Kranjskem, Ljubljana 2011, p. 23.

4 Viktor STESKA, Slovenska umetnost. I, Slikarstvo, Prevalje 1927, p. 154.

5 Janez ZABUKOVEC, Slavina, Ljubljana 2002, p. 116.

6 Dr. Ferdinand Šerbelj, 26. 1. 2012.

Oltarna slika v cerkvi svete Marjete po konservatorsko - restavratorskem posegu 2011 - 2012
(Foto: arhiv Akademije za likovno umetnost in oblikovanje, v nadaljevanju ALUO)

Konserviranje - restavriranje oltarne slike Sveta Marjeta

Oltarna slika sv. Marjete se nahaja na glavnem oltarju podružnične cerkve sv. Marjete v Kočah pri Prestranku. Naslikal jo je Janez Potočnik leta 1822, kar je razvidno iz signature »POTOTSCHNIG/1822« v spodnjem desnem kotu slike. Naslikana je v oljni tehniki na platno, napeto na polkrožno zaključen lesen podokvir. Sestavni del slike je še enostaven lesen pozlačen okrasni okvir.

Slika je imela ob spodnji stranici pretrganino in ob njej močno nagubanost. Barvna plast je bila na tem mestu močnejše poškodovana. Tudi po celotni površini slike so bili vidni dvigi in nestabilna mesta barvne plasti. Podokvir je bil narejen brez zagozd. Na površini lica in hrbta slike pa so bile močno vidne površinske nečistoče.

Detajl poškodb na barvni plasti (Foto: arhiv ALUO)

*Odstranjevanje površinskih nečistoč
(Foto: arhiv ALUO)*

Del konservatorsko - restavratorskega posega so opravili študentje Oddelka za restavratorstvo UL ALUO Ljubljana v sklopu študijskega programa Konserviranje – restavriranje slik in polihromirane plastike A1 pod vodstvom mentoric. Pred posegom je bila izdelana temeljita fotodokumentacija in dokumentacija stanja slike. Opravljena je bila multispektralna analiza barvne plasti in laka z UVF¹ in IRF² metodami, ki so pomagale in dale smernice za izdelavo konservatorsko – restavratorskega programa.

Poseg se je pričel z demontažo okrasnega okvira in z zaščito robov s specialnim papirjem in s celuloznim lepilom. Robovi so bili zaščiteni zaradi možnega odpadanja barvne plasti med snemanjem slike s podokvira.

Tkani nosilec je bilo potrebno postopno na robovih in celoti zravhati z metodo dolgotrajnega vlaženja in ravnanja. Zaradi odpadanja barvne plasti in uprašenih določenih barvnih površin, kot sta oker in rdeča na svetničinem plašču, je bila barvna plast utrjena s termoplastičnim utrjevalcem z lica in s hrbta.

Izvedeno je bilo sondiranje z različnimi vodnimi topili, kar je narekovalo izbor primernega odstranjevalca površinskih nečistoč.

Na spodnji stranici, kjer se je nahajala pretrganina, je bila izvedena lokalna sanacija z varjenjem in ojačitvijo novih platnenih vstavkov, ki so bili na novo pripravljene iz lanenega nosilca podobne gostote kot izvirna platno slike. Nanj je bila nanesena klejno – kredna podloga, ki je bila obarvana v podobnem barvnem tonu kot izvirna podloga. Po natančnem izrisu manjkajočih delov so bili vstavki izrezani in najprej zavarjeni z akrilno smolo, nato pa dodatno ojačani s termoplastičnim lepilom in specialnim papirjem z grelno lopatico na hrbet slike.

1 UVF – ultravijolična fluorescenca

2 IRF – infrardeča fotografija

Lice slike pred konservatorsko – restavratorskim posegom
(Foto: arhiv ALUO)

IR fotografija lica slike
(Foto: arhiv ALUO)

UV fluorescenca lica slike
(Foto: arhiv ALUO)

Na robove slike so bili prilepljeni platneni trakovi, vrzeli v podlogi pa zakitane z obarvanim kitom. Zaradi opore nosilcu slike je bilo na podokvir napeto tako imenovano slepo platno, ki služi tudi kot dodatna zaščita slike.

Na sliki so bile izvedene retuše s podlaganjem in finalizacijo s specialnimi barvami. Lice slike pa je bilo zaščiteno z zaščitnim lakom.

Hrbet slike se je pred montažo v oltar zaščitil z vezano ploščo, pritrjeno na podokvir, ki bo sliko dodatno varovala pred klimatskimi vplivi. Okrasni okvir je bil prav tako konserviran in restavriran.

Sliki je bila vrnjena stabilnost in estetska vrednost, uporabljeni materiali in metode dela pa so bili izbrani z vedenjem, da se slika žal vrača v nestabilno klimatsko okolje.

asist. akad. rest. Nina Dorič Majdič, kons. – rest.

Mentorici : doc. mag. Barbka Gosar Hirci, višji kons. – rest.; asist. akad. rest. Nina Dorič Majdič, kons. - rest.

Sodelavci: študentke 2. letnika: Natalija Ambrožič, Anja Hribar in Ana Oblak ;izr. prof. akad. kip. Miladi Makuc Semion, kons. – rest. svet.; mag. Andrej Hirci, višji kons. – rest.; Naravoslovni oddelek Restavratorskega centra na ZVKDS v Ljubljani.

Program spominske slovesnosti v cerkvi sv. Marjete

Nedelja, 15. julija 2012

Ob 10.00 slovesna sveta maša za Marijo in Janeza Kalistra ter za druge dobrotnike koške cerkve

Ob 15.00 večernica z blagoslovitvijo obnovljene oltarne podobe sv. Marjete

Ob 15.30 kulturni program:

- predstavitev poteka obnovitvenih del podobe sv. Marjete (predstavila jih bo konservatorka - restavratorka Nina Dorič Majdič, asist. akad. rest.),
- nastop vokalne skupine Goldinar,
- nastop harmonikarjev Tineta Vekarja in Domna Dekleve ter kitarista Žana Luke Boleta.

Zaključek slovesnosti bo družabno srečanje pri cerkvi.

Podpira nas:

OBČINA
POSTOJNA

Kulturno športno društvo Koče, julij 2012

Priložnostna izdaja - 150 let cerkve sv. Marjete

Vsi prispevki so objavljeni na spletni strani KŠD Koče (www.koce.si) in KS Prestranek (www.prestranek.si).

Foto: Peter Kernal in Marta Turk